

EVROPSKA KULTURNA POT SV. MARTINA TOURSKEGA TUDI NA GORIŠKO IN KRAS

JASNA FAKIN BAJEC

Inštitut za kulturne in spominske študije
jasna.fakin@zrc-sazu.si

Izvleček: Prispevek predstavlja dediščino sv. Martina iz Toursa (ok. 316/335–397), ki ga je Svet Evrope leta 2005 proglasil za evropsko osebnost, njegovo pot od kraja rojstva na Madžarskem do kraja smrti v Franciji pa kot *Veliko evropsko kulturno pot (Via sancti Martini)*. Ker namen pohodne in romarske poti ni le v tem, da jo nekdo prehodi, temveč naj bi v Evropski skupnosti predstavljala orodje za interpretacijo temeljnih vrednot sv. Martina (to je solidarnosti, delitve in gostoljubnosti), se avtorica v članku sprašuje, kako se lahko v vsebinsko obogatitev te poti vključijo skupnosti na Goriškem in Krasu ter kako s sodobnim jezikom, potrebami in načinom življenja razumeti simbolno gesto sv. Martina, ki je kot vojak rimske vojske svoj plašč delil s prezeblim revežem. Članek predstavlja tudi aktivnosti v okviru mednarodnega projekta *NewPilgrimAge: Reinterpretacija dediščine sv. Martina in z njim povezanih vrednot delitve kot novi promotor na skupnosti temelječe gostoljubnosti v 21. stoletju*, kjer ZRC SAZU deluje kot strokovni partner.

Ključne besede: Sv. Martin, Velika evropska kulturna pot, Kulturni center sv. Martina Tourski – Slovenija, martinovanje

Uvod

Na Slovenskem, v deželi z bogato vinorodno tradicijo, bo ob besedi sv. Martin marsikdo najprej pomislil na martinovo, tj. šego in navado, ko se po ljudskem izročilu na god sv. Martina (11. novembra) mošt spremeni v vino. V tem času se po vaseh in mestih organizirajo Martinove veselice, ki jih ponekod dopolnjujejo folkloristični prizori, ko moški, oblečen v škofa Martina, blagoslovi novo vino. Ker sv. Martin goduje v jesenskem času, ko s polj pospravljamo kmetijske pridelke, pripravljamo ozimnico in organiziramo zahvalne nedelje, martinovo imenujemo tudi jesenski ali Martinov pust. V decembru se začne adventni čas (priprave na pomemben krščanski praznik, božič) in podobno kot velja za postni čas pred veliko nočjo, so se včasih tudi te dni ljudje postili, okoli martinovega pa še zadnjič do sitega najedli.

Ob številnih Martinovih veselicah, poznanih tudi na Goriškem in Krasu, se le malokdo spomni na sv. Martina iz Toursa, ki ga je Svet Evrope leta 2005 proglasil za evropsko osebnost, njegovo pot od kraja rojstva na današnjem Madžarskem (Sombotel, madž. Szombathely) do Francije (Toursa), kjer je bil posvečen v škofa, pa kot *Veliko evropsko kulturno pot (Via Sancti Martini)*.

Na prvi pogled čaščenje sv. Martina Tourskega res nima veliko skupnih značilnosti z našimi Martinovimi veselicami ter drugimi jesenskimi šegami in navadami, saj je bil sv. Martin med ljudmi priljubljen zaradi skromnega, asketskega življenja in pobožnosti. Obredja, ki danes spremljajo god sv. Martina, izvirajo iz poganskih časov kot zahvala bogovom za dobro letino. Krščanska cerkev je stare rituale le prilagodila svojim naukom in čaščenje bogov spremenila v čaščenje svetnikov.

Vendar z razumevanjem časa, v katerem je živel in deloval sv. Martin, in razumevanjem današnjih potreb in načina življenja lahko tudi pri sodobnih veselich ter druženju ob kapljici vina in dobri hrani prepoznamo drugo temeljno vrednoto, ki jo je živel sv. Martin, to je sočutnost in ljubezen do drugih, šibkejših in nemočnih. Kot bomo spoznali v nadaljevanju članka, je sv. Martina želel politične spore in nedostojno življenje nekaterih cerkvenih duhovnikov v času Rimskega imperija reševati z dialogom, odločnostjo, ponižnostjo in skromnostjo. Čeprav je bil vojak rimske vojske, se ni želel ponašati z vojaško močjo, temveč s skromnostjo in dobrosrčnostjo. Tudi danes želi marsikateri organizator Martinove veselice pripomoči k dejavni lokalni skupnosti, medsebojnemu druženju, sklepanju novih prijateljstev, medsebojnemu razumevanju, opolnomočenju ipd. Hkrati priprava Martinovih veselic zahteva veliko prostovoljnih aktivnosti, organizacijskih sposobnosti, sklepanja kompromisov in dialoga ter solidarnosti za skupnost. Morda bi veljalo le razmisliti, kako vsebine veselic obogateti z različnimi dobrodelnimi akcijami za šibkejše in ranljive skupine ali kako prekomerno uživanje alkohola, ki spremlja veselice, spreobrniti v razmišljanje o kulturi pitja vina.

Dediščina sv. Martina Tourskega, kot je prepoznana v bogatem likovnem opusu in ljudskem izročilu, bogati številne cerkve, kapelice, samostane in lokalne skupnosti po Evropi. Poleg številnih likovnih in kiparskih del so se do danes ohranile tudi legende. Čeprav jih večina ne temelji na zgodovinskih dejstvih in so plod človekove domišljije, izražajo ljudsko modrost o poštenju, pravičnosti, vzajemnosti, ljubezni in odpuščanju. Najbolj ohranjena je legenda o sv. Martinu, ki se je kot rimski vojak v 4. st. n. št. pred vrati Amiensa v Franciji usmilil prezeblega reveža in mu ponudil polovico svojega plašča, ki ga je razrezal z mečem. Zaradi te zgodbe, ki za razliko od drugih temelji na zgodovinskih dejstvih (Kovač 2008: 12), je sv. Martin postal simbol vzajemne delitve ali solidarnosti (prav tam: 12). Kot zapiše priznani slovenski filozof, teolog in esejist Edvard Kovač, ko »poklanja plašč revežu, mu s tem dejanjem podarja tudi človeško vzajemnost, toplino in usmiljenje« (prav tam: 12).

Namen *Velike evropske kulturne poti sv. Martina Tourskega* je tako ohraniti in širiti vrednote sv. Martina, ki naj bi bile skupne vrednote Evropske skupnosti in njenih držav članic za bolj solidarno, humano in vzajemno sodelovanje vseh narodov. Danes, ko se Evropa sooča s številnimi socialnimi, političnimi in ekonomskimi krizami (prim. begunska kriza, spoštovanje etničnih pravic, brexit, populizem ipd.), se bo morda marsikdo vprašal o smislu *Velike evropske poti* in načinih interpretacij dediščine sv. Martina. Vendar se prav v kriznih trenutkih, ko je težko poiskati pravo rešitev za boljše in pravičnejše življenje, pokaže smisel čaščenja pomembnih zgodovinskih osebnosti in poznavanja njihovega življenja, saj lahko v njihovih dejanjih najdemo pravo smer izhoda iz perečih težav. Hkrati pa naj bi pot pripomogla k večji prepoznavnosti krajev, ki jih je obiskal sv. Martin, ter bogatejši kulturni in turistični ponudbi, ki vključuje tudi romarstvo, kolesarstvo in pohodništvo. V državah, kjer poteka pot sv. Martina (Madžarska, Slovenija, Italija, Francija, Hrvaška, Nizozemska in Nemčija) že delujejo kulturni centri sv. Martina Tourskega, ki koordinirajo aktivnosti na nacionalnih poteh ter skrbijo za vrednotenje in interpretacijo bogate snovne in nesnovne kulturne dediščine. Na Slovenskem Kulturni center sv. Martin Tourski – Slovenija na prostovoljni osnovi deluje vse od leta 2005 (današnja predsednica je Tanja Orel Šturm) in je tudi član evropske mreže kulturnih centrov (Spletni vir 1).

Velik izziv, s katerim se soočajo omenjeni centri in kraji z dediščino sv. Martina, je, kako vrednote svetnika predstaviti mladim in jih hkrati kot aktivne akterje pritegniti v dediščinske prakse, ki bi lahko pripomogle k reševanju osebnih in skupnostnih socialnih, kulturnih, okoljevarstvenih in gospodarskih izzivov. S tem vprašanjem se ukvarja tudi mednarodni projekt *NewPilgrimAge: Reinterpretacija dediščine sv. Martina in z njim povezanih vrednot delitve kot novi promotor na skupnosti temelječe gostoljubnosti v 21. stoletju*,¹ pri katerem Inštitut za kulturne in spominške študije ZRC SAZU sodeluje kot partner.

¹ Izvirni naziv mednarodnega INTERREG projekta iz programa Srednja Evropa je *NewPilgrimAge: 21th century reinterpretation of the St. Martin related shared*

Vodja projekta je občina Sombotel na Madžarskem; ostali partnerji so še: mladinska organizacija MindSpace iz Budimpešte, Regionalni odbor Pokrajine Veneto, Pro Loko iz Italije, Občina Albenga iz Italija, mesto Dugo Selo s Hrvaške in Mestna občina Maribor.

Namen prispevka je predstaviti aktivnosti, povezane s sv. Martinom na Slovenskem, ki so rezultat uspešnega dela članov Kulturnega centra sv. Martin Tourski s poudarkom na dejavnostih na Goriškem in Krasu,² ter spregovoriti o prvih rezultatih projekta *NewPilgrimAge*, ki se je začel junija 2017 in bo trajal do maja 2020. Preden pa spregovorimo o sodobnih oblikah solidarnosti in pomoči drugim, se velja vprašati, kdo je bil sv. Martin iz Toursa in zakaj je njegova dediščina pomembna pri vzpostavljanju bolj humanega in pravičnega sveta.

Kdo je bil sv. Martin iz Toursa?

Življenje in dediščino sv. Martina proučuje mnogo evropskih in tudi slovenskih raziskovalcev (prim. Bratož 2006, Šerbelj 2006; Bogataj, Brejc, Bratovž 2010; Oražen 2008, Golež Kaučič 2016 idr.) Prvi pomembni življenjepisec sv. Martina je bil Sulpicij Sever (360–420/450), pravnik, duhovnik in njegov učenec, ki je z deli *Vita sancti Martini* (397) in *Dialogi* (dodatek temeljnemu delu, ki je nastal po Martinovi smrti) želel pokazati zgled moža, ki mu je vredno slediti (Gáspár 2008: 119). Ker njegov namen ni bil natančno kronološko predstaviti Martinovega življenja, v njegovih delih zasledimo več nasprotujočih si podatkov. Zato danes raziskovalci različno interpretirajo nekatere njegove zgodovinske prelomnice, kot so: datum rojstva in smrti; čas, ko je stopil v rimsko vojsko; kraje, ki jih je obiskal; čas, ko se je po deželah začelo njegovo čaščenje. Po Dorotyi Gáspár so različni zgodovinski podatki posledica takratnega časa, ko piscev ni zanimala kronolo-

values and cultural heritage as a new driver for community-sourced hospitality. Več o projektu glej Spletni vir 5.

² Članom Kulturnega centra sv. Martin Tourski – Slovenija se zahvaljujem za vse interno gradivo o slovenskem delu poti in dosedanjih aktivnostih. Posebna zahvala velja zlasti predsednici društva Tanji Orel Šturm ter članom Urošu Vidoviču, Edvardu Kovaču, Ferdinandu Šerbelju in Moniki Kartin za pomoč pri izvajanju projektih nalog.

gija, kot zanima moderne zgodovinarje, temveč duhovna razsežnost, t. i. tretja dimenzija. V primeru Sv. Martina to pomeni njegova dejanja pri služenju Bogu, čudeži, ki jih je opravil, skromno in asketsko³ življenje itd.

Sv. Martin se je rodil v Sabariji v Panoniji na današnjem Madžarskem, v mestu Sombotel okoli leta 335 (po nekaterih interpretacijah ok. 316). Njegov oče je bil častnik rimske vojske v Panoniji, a kmalu po Martinovem rojstvu so se preselili v Ticinum (današnja Pavia v severni Italiji). Zato je sv. Martin svojo izobraževalno pot začel v Italiji. Po navedbah je kljub nasprotovanju svojih staršev, ki so bili pogani, želel stopiti v krščansko cerkev in se krstiti že v otroški letih. Kot navaja Sever, je bil star deset let, ko je postal katehumen in bil krščen pri osemnajstih (Gáspár 2008: 118). Raziskovalci različno navajajo tudi Martinovo starost ob začetku služenja rimski vojski. Imel naj bi 15 oziroma 20 let. Služil je v Galiji, kjer se je tudi zgodil večkrat citirani in upodabljeni dogodek, ko je Martin delil svoj plašč z revežem (prav tam). Po petih letih služenja je zaprosil za predčasni izpust, odšel je k škofu Hilariju v Poitiers in postal duhovnik. Kmalu se je napolil na cerkveno misijo v Italijo in Panonijo zaradi arijanskega spora, ki je ob koncu 3. in v začetku 4. stoletja veljal za enega izmed prvih večjih sporov v krščanstvu. Ker je bilo arijanstvo zelo razširjeno v domovini sv. Martina, se je svetnik močno boril proti temu, tudi s spreobrnitvijo v meniško in asketsko življenje. Zaradi protiarjanstva je doživel težke preizkušnje, ponižanja in mučeništvo, zlasti pri ponovnem obisku svoje družine v Sabariji, ko je krstil mamo. Nasprotniki so ga začeli smešiti, verbalno in fizično napadati, na koncu pa tudi javno bičati (Zaradija Kiš 2008: 162). Glavni vrednoti, ki sta odlikovali sv. Martina, pa sta bili strpnost in odločnost. Čeprav si je želel z dialogom rešiti spor, se mu to žal ni posrečilo in je doživel poraz. Vrnil se je v Milan, kjer si je okrog leta 358

³ Asketski način življenja je bil eden izmed načinov izražanja pokornosti Cerkve (poleg sprejema cerkvene službe). Po besedah Alessia Peršiča je Cerkev v Ogleju, ki je opravljala misijonsko dejavnost tudi po Noriku, Panoniji in Saviji, podpirala asketski način izražanja, ki je bil »spontan, svoboden in raznolik, ter z njim vitalno spodbujala preganjanja brezvernikov« (Peršič 2008: 130).

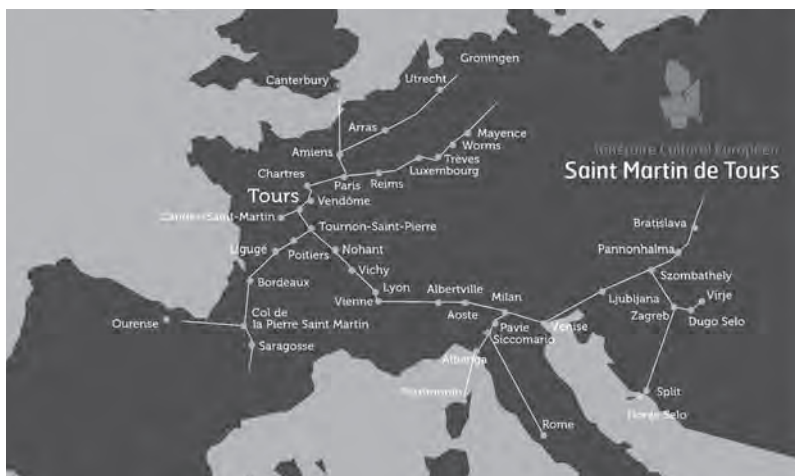
uredil svoji prvi puščavniški bivališči (eno blizu Milana, drugo na otoku Gallinara). Škof Hilarij ga je nato poklical v Poitiers, kjer je najprej postavil samostan Liguge (okrog leta 361), ki je skupaj s samostanom Marmoutier postal mitični samostan in središče meniškega gibanja (Ovsec 1992: 172). Leta 371 je bil izvoljen za škofa v Toursu. Čeprav je imel med duhovščino, ki se ni hotela odreči privilegijem in udobju, veliko sovražnikov, so takrat njegove besede dosegle večji odmev v visokih cerkvenih krogih. Ljudstvo pa ga je imelo zelo rado in povsod so govorili o njegovih čudežih (Ovsec 1992: 172). Njegovo čaščenje se je začelo kmalu po njegovi smrti, 8. novembra 397 v Candesu. Bil je eden izmed prvih svetnikov nemučencev, ki mu je Cerkev priznala svetniško čast. Na tisoče cerkva, samostanov, kapelic je dobilo ime po njem. Tudi na Slovenskem je sv. Martinu posvečenih 121 cerkva (Ovsec 1992: 174). K nam je čaščenje prišlo pod vplivom Frankov in je najbolj cvetelo med 7. in 10. stoletjem.

Velika evropska kulturna pot in Kulturni center sv. Martin Tourski na Slovenskem

V Sloveniji *Velika evropska kulturna pot sv. Martina Tourskega* poteka od slovensko-madžarske meje v kraju Domanjševci/Domonkofa do mejnega prehoda z Italijo v kraju Opatje selo. Pot je dolga približno 500 km in sledi stari rimski cesti. Njeno trasiranje, označevanje in vzdrževanje opravljajo člani Kulturnega centra sv. Martin Tourski – Slovenija v sodelovanju z lokalnimi planinskimi društvi. Kulturni Center

deluje od leta 2005 in je po pooblastilu Sveta Evrope nacionalni koordinator Velike evropske poti na Slovenskem. Člani tudi skrbijo za druge dejavnosti, povezane s sv. Martinom. Leta 2007 so organizirali simpozij *Sveti Martin Tourski kot simbol evropske kulture*, naslednje leto pa izdali istoimenski zbornik (Arambašič 2008). Leta 2014, ko je Center predsedoval evropski kulturni mreži, so člani Centra organizirali simpozij z naslovom *Vrednote sv. Martina kot temelj evropske civilizacije*. Leta 2015 so sodelovali pri izdaji stripa *Martin deli resnico*, ki sta ga napisala Brunor-Dominique Bar in Geraldine Gilles, in lahko služi kot gradivo za mladinske oratorije po Sloveniji. Istega leta so v sodelovanju z Društvom slovenskih skladateljev pripomogli k nastanku glasbenega dela, tj. sv. maše v čast sv. Martinu Tourskemu. Na njihovo pobudo so uglasbili tudi pesem o poti sv. Martina, ki jo je napisala Roža Gantar, soproga častnega predsednika Kulturnega centra prof. dr. Kajetana Gantarja.

Najtežja in vedno zahtevnejša naloga Kulturnega centra pa je koordiniranje slovenskega dela Velike evropske poti sv. Martina Tourskega. V sklopu čezmejnega sodelovanja med Slovenijo in Madžarsko je bil v začetku leta 2013 vzpostavljen prvi del poti, in sicer od Domanjševcev do Zreč. V okviru projekta Via Savaria so bili natisnjeni tudi vodniki z opisi in zemljevidi. V okviru projektnega sodelovanja med Slovenijo in Avstrijo se je septembra 2014 zaključil tudi drugi del poti, to je od Zreč do Logatca. Tudi za ta del poti so bili natisnjeni vodniki (Spletni vir 2), postavljene

Mednarodna mreža poti, ki sestavljajo *Veliko evropsko pot svetega Martina Tourskega* (Spletni vir 6).

informacijske table, smerokazi z značilno Marti-
novno stopinjo in drugo potrebno gradivo, ki ga
romarji in drugi pohodniki potrebujejo na poti.
Trenutno pa člani ogromno energije in svojega
prostega časa namenjajo za dokončanje zadnjega,
tretjega dela poti, to je od Logatca do Opatjega
sela. Člani se sicer povezujejo z občinami, ki se
nahajajo na t. i. primorski poti ter drugimi orga-
nizacijami in sponzorji, vendar se vedno zatakne
pri pridobivanju finančnih sredstev za ureditev
osnovne infrastrukture.

Tretji del poti, ki je že bila trasirana in opre-
mljena z GPS sledmi, poteka po glavnih, nekdam
rimskih krajih, kot so: Logatec (*Mansio Longati-
co*), Hrušica (*Ad Pirum*), Ajdovščina (*Castrum ad
Flavium Frigidum*), Gabrje (cerkev *sv. Martina*),
Brje (cerkev *sv. Martina*), Pedrovo, Trstelj, Ko-
stanjevica na Krasu (cerkev *sv. Martina*), Opatje
selo. Pri trasiranju so se izogibali asfaltiranim ce-
stnim povezavam, upoštevali markirane planin-
ske ali drugače označene poti ter tudi nemarkira-
ne gozdne poti in kolovoze. V Kulturnem centru
se je porodila tudi ideja, da bi začrtali tudi del
nove trase na Sveto goro blizu Nove Gorice in
mimo samostana Kostanjevica, ki je zadnji dom
francoske kraljeve hiše Bourbonov. Ker si člani
Kulturnega centra zelo prizadevajo za dokonča-
nje slovenskega dela poti in nadalje iskanje itali-
janskega partnerja, ki bi pot nadaljeval po itali-
janskem delu Krasa in naprej, pozivajo prebivalce
Goriške in Krasa za potrebno pomoč, tako pri
iskanju finančnih virov kot nadaljnjem vzdrže-
vanju poti. Obenem še poudarjajo, da se mora
prebivalstvo zavedati, da glavni namen poti ni le
pohodništvo ali romarstvo kot tako, temveč, kot
poudari predsednica Tanja Orel Šturm, pot pred-
stavlja orodje, kako preko skupne teme, ki pove-
zuje države Evropske unije, na novo interpretirati
spomin, zgodovino in kulturno dediščino. »*Ne
gre torej samo za pot, ki jo nekdo fizično prehodi,
ampak za projekt poti, ki omogoča odkrivanje sku-
pne evropske identitete in solidarnosti, ki se simbol-
no izraža v Martinovi gesti delitve vojaškega plašča
z revežem*« (Orel Šturm: interno gradivo). Edvard
Kovač pri tem še dodaja, da je sv. Martin »*sim-
bol tistega človeka, ki je prepoznal stisko človeškega
obličja in pustil, da ga je pogled reveža počlovečil.
In slednjič pomeni simbol blagostanja in upanja v*

*prihodnost, ko nikomur ničesar ne bo primanjko-
valo*« (Kovač 2008: 14). Zato se velja vprašati, ali
smo lahko tudi Primorci, ki smo skozi zgodovino
doživeli različne pretrese in krivice, del te zgodbe.
Morda danes marsikdo izmed nas res ne potrebu-
je več plašča, s katerim se bo ogrel, še kako pa vsi
potrebujemo ljubezen, sprejetost, razumevanje,
spoštovanje, pomoč bližnjega.

Projekt NewPilgrimAge

Glavni namen projekta NewPilgrimAge je is-
kanje in testiranje različnih pristopov, metod in
sodobnih interpretacijskih orodij, kako dediščino
sv. Martina približati mladim in malim podjetnik-
om na način, da jo bodo razumeli kot pomem-
ben vir za premagovanje trenutnih izzivov. Par-
tnerska mesta, ki ležijo ob Evropski kulturni poti
ali njenih odsekih, bodo v okviru pilotnih aktiv-
nosti oblikovala in testirala inovativna komuni-
kacijsko-informacijska orodja (prim. virtualne
razstave, interaktivne zemljevide in informacijske
točke, mobilne aplikacije, spletne igre ipd.) za
promocijo, ohranjanje in rabo dediščine. Hkra-
ti bomo v okviru projekta oblikovali model so-
dobnih načinov valorizacije kulturne dediščine s
praktičnimi smernicami, kako v nastajanje, ohran-
janje in trajnostno rabo dediščinskih potencia-
lov (kot npr. volonterskih storitev pri varovanju
kulturnih vrednot, rabi dediščine za kreativno
in kulturno industrijo ipd.). vključevati lokalne
skupnosti in zlasti mlade. Partnerji bodo skupaj z
lokalnimi deležniki (iz kulturnih, izobraževalnih,
mladinskih idr. skupnosti) in kulturnimi pro-
motorji razvili lokalne akcijske načrte, s katerimi
bodo določili nadaljnje strateške korake za dose-
ganje in ohranjanje transnacionalne mreže mest,
povezanih z dediščino sv. Martina, ki bo oboga-
tena s skupno blagovno znamko in mednarodno
prepoznavno strategijo.

V prvem obdobju projekta so se partnerji se-
znanihi z evropskimi in svetovnimi primeri kultur-
nih praks, ki z različnimi pristopi in orodji (razsta-
vami, pripovedovanjem zgodb, uporabo mobilnih
aplikacij, postavljanjem kulturnih instalacij, upo-
rabo 3 D tehnologij in drugih multisensoričnih
itinerarijev ipd.) nagovarjajo mlade in opozarjajo,
na kakšne načine povezati preteklost, sedanost in
prihodnost, izboljšati vseživljenjsko izobraževa-

Kulturni in socialni center Rog, kjer svoj drugi dom najdejo mladi in drugi, ki se v sodobni družbi zaradi različnih pogledov in prepričanj počutijo izključene in osiromašene (foto: D. Gunther, 2017).

nje in promocijo, vzpostaviti socialno pravičnost, enakost med spoloma, generacijami, etnijami, kulturami ter razumeti druge, zlasti ranljive skupine. Na prvem projektnem srečanju v Ljubljani (oktobra 2017) so partnerji tudi razmišljali o skupni transnacionalni izjavi, ki bo predstavljala strateški cilj za nadaljnjih deset let ter osnovo za lokalne razvojne strategije. Za partnerje in njihove kulturne promotorje je bila organizirana tudi izobraževalna delavnica, na kateri so bili predstavljeni potenciali dediščinskih praks pri vzpostavljanju trajnostnega razvoja. Udeleženci so tudi spregovorili o perečih problemih, s katerimi se soočajo v svojih skupnostih, ter razmišljali o možnih načinih za njihovo premagovanje. Diskusija je pokazala, da v partnerskih mestih lokalno prebivalstvo ne prepozna vrednot kulturne dediščine za sodobne potrebe, ni znanja in ne zavedanja o dediščini sv. Martina ter načinih, kako dediščinske prakse povezati, prenesti in uporabiti za razvoj. Obenem se partnerji soočajo s pomanjkanjem finančnih virov za boljšo promocijo dediščinskih praks in njihovo uporabo za različne kulturne in gospodarske namene. Šibka je tudi komunikacija, koordinacija in sodelovanje med glavnimi deležniki oziroma nosilci kulturne dediščine. Lokalno prebivalstvo je nezainteresirano za aktivnejšo vlogo pri prostovoljnih akcijah povezanih s kulturo, hkrati pa tudi ni jasne strategije, kako dediščino sv. Martina uporabiti za različne socialne in ekonomske priložnosti. Ponekod pa je dediščina sv. Martina zlo-

rabljena v lokalne politične namene, medtem ko se ne vrednoti akcij, povezanih s prostovoljstvom in pomočjo ranljivim skupinam. Vsi udeleženci delavnice pa smo se tudi strinjali, da je največji izziv, s katerim se je treba soočiti, kako dediščino sv. Martina predstaviti mladostnikom med 15. in 20. letom, da jo bodo prepoznali kot pomembno vrednoto za kvalitetnejšo prihodnost. Strinjali smo se, da mladi izvajajo ogromno prostovoljnih akcij v okviru šolskih aktivnosti, društev in drugih nevladnih organizacij ter sodelujejo pri humanitarnih akcijah (pomoč beguncem, starejšim), vendar zaradi alternativnih pristopov njihova dejanja niso dovolj cenjena in vključena v razvojna prizadevanja. Zato bo potrebno več pogovorov z mladimi, da spoznamo njihovo razmišljanje, hkrati pa je potrebno tudi s pomočjo njihovega jezika in načina delovanja spregovoriti o vrednotah, ki jih je živel sv. Martin.

Poleg teoretičnega in diskusijskega dela je izobraževalna delavnica vključevala še praktični del, v katerem je predsednica Kulturnega Centra sv. Martin Tourski – Slovenija Tanja Orel Šturm najprej predstavila namen *Velike evropske kulturne poti svetega Martina Tourskega*, mrežo evropskih kulturnih centrov in delo Kulturnega centra iz Slovenije. Uroš Vidovič, ki je v Kulturnem centru zadolžen za načrtovanje in vzdrževanje slovenskega dela poti, je s pomočjo fotografskega gradiva zelo slikovito predstavil kraje in dediščino, kjer poteka pot, ter želje za prihodnost. Umetnostni

zgodovinar Ferdinand Šerbelj pa je spregovoril o življenju sv. Martina in umetnostnozgodovinskem opusu v Sloveniji. V drugem delu so si partnerji ogledali primere dobrih praks v Ljubljani, ki vključujejo vrednote solidarnosti, delitve in gostoljubja. Pod vodstvom turistične vodičke, aktivistke in borke za pravice migrantov in svobodnega gibanja Aigul Hakimove so se najprej sprehodili po stari Ljubljani, nato pa spoznali delo Kulturnega in socialnega centra Rog, ki je leta 2006 zaživel v nekdanji tovarni koles in kjer mladi in drugi ustvarjalci preko kulturnega ustvarjanja, glasbe, športa in drugih družbenih akcij izražajo svoj pogled na socialno neenakost, politične zlorabe, kršenja človekovih pravic in sužnjelastniške odnose zaradi kapitalistične miselnosti in potrošnje. V centru danes ustvarjajo in živijo mladi in drugi, ki se v sodobni družbi zaradi različnih pogledov in prepričanj počutijo izključene. To so migranti, izbrisani, prekarni delavci idr. Po besedah Hakimove si dobre odnose želijo vzpostavljati skozi povezovanje, sodelovanje, vključevanje, pogovore, izobraževanje in z medsebojnim opogumljanjem (Spletni vir 3). Partnerji so imeli priložnost spregovoriti z migranti, ki so si znotraj Roga ustvarili drugi dom in se na različne načine vključujejo v slovensko družbo. Druga praksa, ki so jo partnerji ne le spoznali, temveč tudi okusili, je bila restavracija Druga violina, v kateri strežejo in pomagajo ljudje z motnjami v duševnem razvoju. Klub odprti slovenski družbi se žal še vedno soočajo s težavami pri vključitvi na trg dela in tudi s predsodki drugih. Pobudnik gostilne Druga violina je Center za usposabljanje, delo in varstvo Ig, ki si zelo prizadeva za iskanje zaposlitve, ki bi ustrezale odraslim z motnjo v duševnem razvoju in bile enake običajnim zaposlitvam. Ob razvritju oblik dela z živalmi, gojenju gob in zelišč ter vrtnarjenju so jih zanimale tudi bolj integrirane oblike dela. Po besedah direktorice Centra so zaposleni v gostilni, ki ponuja zelo okusno hrano, več kot zadovoljni, hkrati pa so jih lepo sprejeli tudi gostje (Spletni vir 4).

Zaključne misli

Glavne vrednote dediščine sv. Martina so solidarnost, delitev in gostoljubje. Izražanje in gojenje teh vrednot lahko spoznamo v vsaki družbi,

med različnimi generacijami in skupinami. Pomembno je le, da jih znamo prepoznati, jih spoštovati in vrednotiti. Sv. Martin je v svojem okolju in življenjskih vlogah uspel spoznati sočutnost do ranljivih in osiromašenih, ki jih zaradi različnih okoliščin ni uspelo pridobiti osnovnega človeškega dostojanstva. Čeprav danes mnogi nismo lačni, prezebli ali drugače osiromašeni, je potrebno skrbeti za boljšo, humano in pravično družbo ter spoštovati vsa znanja in dosežke, ki so nam jih posredovali naši predniki in jih lahko kot dediščino ohranimo za zanamce. Pomembna nesnovna dediščina in osnovno človeško poslanstvo je že prijazna beseda, sočuten pogled, dobrosrčna pomoč, razumevanje drugih in drugačnih. Naj zaključimo z razmišljanjem Edvarda Kovača, ki v simbolni gesti sv. Martina interpretira temeljna etična načela, na katera v današnji družbi zelo radi pozabljamo:

»Gesta sv. Martina je simbol etičnega spreobrnjenja. Gre za obrat od svoje zagledanosti vase k obličju drugega. Pogled prosjaka je Martina ranil v njegovi narcisoidni zavesti o samem sebi, o zavesti o vzvišenosti rimskega vojaka ali celo poveljnika. S svojim dejanjem simbolično priznava, da je dostojanstvo človeka nekje drugje kot pa v državni službi, družbenem položaju ali pa vojaški moči. Martin se sreča s čisto človeškostjo, iz katere odseva človekova resnična neskončna veličina in se pred njo pokloni«.

VIRI IN LITERATURA:

- Arambašić, J. (ur.) 2008: *Sveti Martin Tourski kot simbol evropske kulture*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Bogataj, J.; Brejc, D.; Bratovž, J. 2010: *Martinov praznik*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Bratož, R. 2006: Martin Tourski in njegovi stiki s Panonijo. V: *Zgodovinski časopis*, 60, št. 3/4 (134), str. 259–281.
- Gáspár, D. 2008: Sveti Martin Tourski. V: Arambašić J. (ur.), *Sveti Martin Tourski kot simbol evropske kulture*. Celovec: Mohorjeva družba, str. 118–122.
- Golež Kaučič, M. 2016: »Psi i zmiije slušaju me, ali čovjek ...«: sv. Martin i životinje. V: A. Zaratija Kiš, I. Sabotić (ur.), *Putovima evropske nematerijalne baštine u 21. stoljeću*, Zagreb: Biblioteka Nova Etnografija, str. 151–168.

Kovač, E. 2008: Sveti Martin kot etični simbol. V: Arambašič, J. (ur.), *Sveti Martin Tourski kot simbol evropske kulture*. Celovec: Mohorjeva družba, str. 11–14.

Oražen, M. 2008: Podoba sv. Martina v »životopisih« svetnikov in v leposlovju 19. stoletja. V: Arambašič, J. (ur.), *Sveti Martin Tourski kot simbol evropske kulture*. Celovec: Mohorjeva družba, str. 183–194.

Ovsec, D. J. 1992: *Velika knjiga o praznikih: praznovanja na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: Domus.

Peršič, A. 2008: Prispevek Martinovih virov k zgodovinopisku oglejske krščanske duhovnosti, ponovno odkritje kot inkunabula zahodnega meništva med 3. in 5. stoletjem. V: Arambašič, J. (ur.), *Sveti Martin Tourski kot simbol evropske kulture*. Celovec: Mohorjeva družba, str. 129–142.

Šerbelj, F. 2006: Valentin Metzinger (1699–1759), San Martino e il povero. V: *Martino: uno santo e la sua civiltà nel racconto dell'arte: [29 aprile–30 settembre 2006, Illegio, Casa delle Esposizioni]*. Milano: Skira, str. 152–153.

Zaradija Kiš, A. 2008. Pomembnost primera Ilirik v duhovnem razvoju svetega Martina. V: Arambašič, J. (ur.), *Sveti Martin Tourski kot simbol evropske kulture*. Celovec: Mohorjeva družba, str. 161–170.

Spletni viri:

Spletni vir 1: Pot sv. Martina v Sloveniji: kulturni center sv. Martina Tourski – Slovenija. <http://www.svetimartintourski.si/o-nas> (dostop: 15. 11. 2017).

Spletni vir 2: Pršanič, H. T. idr. 2014. Velika evropska kulturna pot sv. Martina Tourskega od Zreč do Logatca: romarski vodnik. Podsreda: Kozjanski park. <http://kozjanski-park.si/wp-content/uploads/2015/05/PSM-RV-SLO.pdf> (dostop: 15. 11. 2017).

Spletni vir 3: Mravlje, N. 2016. Deset let legendarnega Roga. <https://siol.net/trendi/kultura/deset-let-legendarnega-roga-jankovic-biga-naredil-na-novo-uporabniki-ga-ne-dajo-foto-in-video-414780> (dostop: 15. 11. 2017).

Spletni vir 4: Nared, K. 2013. Ljudje z motnjami v duševnem razvoju niso druga violina. V: SiolNET: <https://siol.net/siol-plus/junaki-za-jutri/ljudje-z-motnjami-v-dusevnem-razvoju-niso-druga-violina-2634> (dostop: 15. 11. 2017).

Spletni vir 5: <http://www.interreg-central.eu/Content.Node/NewPilgrimAge.html>; <https://ikss.zrc-sazu.si/sl/programi-in-projekti/reinterpretacija-dediscine-sv-martina-in-z-njim-povezanih-vrednot-delitve-kot#v> (dostop: 15. 11. 2017).

Spletni vir 6: <http://viasanctimartini-france.blogspot.si/2012/03/le-chemin-europeen-sur-les-pas-de-saint.html> (dostop: 15. 11. 2017).